

Ілляшенко Т. Д.
кандидатка психологічних наук,
провідна наукова співробітниця лабораторії
психологічного супроводу дітей
з особливими освітніми потребами
*Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи
м. Київ, Україна*

РАННЯ КОРЕКЦІЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Основною проблемою сьогодення інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є не достатня диференційованість освітнього процесу на уроці відповідно до різних можливостей дітей брати в ньому участь. Чим більші відмінності у розвитку між дітьми в інклюзивному класі, тим складніше рівною мірою задовольнити їхні освітні потреби. Зрозуміло, що у невідповідному становищі опиняється меншість – діти з ООП.

Ознайомлення зі світовим досвідом інклюзивного навчання [1; 5; 7] показує, що в усіх країнах недосконалість диференціації навчання в інклюзивному класі намагаються компенсувати дітям з ООП різними формами додаткових послуг, здійснюваних на їхніх умовах. Отже, педагогічна робота з окремими групами дітей на уроці з участю різних педагогів чи поза уроком є компромісом між інклюзивним і диференційованим (спеціальним) навчанням.

Зрозуміло, що додаткові освітні послуги дітям з ООП є далеко не кращою формою функціонування інклюзивного навчання. Насамперед, не достатньо продуктивно використовується час на уроці, крім того, додаткові освітні послуги створюють ризик перевантаження дітей і разом з тим є не достатніми для повноцінної їх освіти і розвитку. Зрештою, додаткові оплачувані освітні послуги лягають великим тягарем на бюджет країни. Очевидно, що потрібно звертатися до інших, ефективніших способів удосконалення функціонування інклюзивного навчання.

На наш погляд, продуктивною може бути попередня підготовка дітей з ООП, перш ніж включити їх у систему інклюзивного навчання. Найбільш ефективним є корекційне втручання у ранньому і дошкільному віці дитини. Протягом цього часу розвиток багатьох дітей з ООП можна значно наблизити до нормативного, полегшивши таким чином їхнє включення в освітній процес на уроці. Не менш важливою є адаптація цих дітей до спілкування в середовищі ровесників з нормативним розвитком.

Корекційно-педагогічна робота з дітьми дошкільного віку як одна з пріоритетних визнана й у Саламанкській декларації та рамках дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами наголошено, що «успішна робота інклюзивних шкіл значною мірою залежить від завчасного виявлення, оцінки та розвитку дітей з ООП у ранньому дитинстві. Догляд за дітьми молодшого віку і освітні програми для дітей віком до 6 років потрібно розробляти та/або переорієнтувати на покращення фізичного, інтелектуального і соціального розвитку та готовності вступу до школи» [8, ст. 53].

В Україні сьогодні підготовці дітей дошкільного віку до інклюзивного навчання приділяється не достатньо уваги. Проте ряд заходів свідчить про певний рух, спрямований на розв'язання цього питання.

Показовим є процес удосконалення Положення про інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ), в останній редакції якого суттєво переглянуто і скорочено перелік різних категорій дітей з ООП, яким надається корекційно-педагогічна допомога безпосередньо у Центрі, проте така допомога визнана необхідною для дітей раннього та дошкільного віку, які не відвідують заклади дошкільної освіти [3].

Найпершим і надзвичайно складним кроком у розв'язанні цього завдання є виявлення дітей раннього і дошкільного віку, які потребують корекційно-педагогічної допомоги. Воно неможливе без активної участі батьків. Тимчасом сьогодні на перешкоді стоїть низька педагогічна компетентність батьків та пов'язаний з нею внутрішній опір виявленню проблем у розвитку дитини. Особливо це стосується порівняно легких порушень розвитку, які мало привертають увагу некомпетентних осіб. Такі діти виявляються уже тільки з початком навчання у школі, де вони терплять значні труднощі. Тимчасом вчасна допомога таким дітям могла б забезпечити їм успішне здобуття освіти і повноцінну соціальну адаптацію.

Низька педагогічна компетентність батьків є однією з суттєвих перепон не тільки для виявлення дітей з ООП, але й у цілому для успішного запровадження для них інклюзивного навчання.

Після тривалої відсутності альтернатив у виборі умов навчання дитини з ООП батьки, раптово опинившись перед вибором, не спроможні зробити його на користь дитині. Інклюзивне навчання часто сприймається не як ряд переваг, які воно може дати, зокрема, й завдяки батьківській активній участі у допомозі дитині, а як своєрідна «амністія» порушень розвитку, які перестають бути проблемою, оскільки дитина навчається разом з дітьми з нормативним розвитком у тій самій школі поблизу домівки. Усе це є причиною того, що переважна більшість батьків фактично не є партнерами різних фахівців у команді супроводу дитини з ООП у закладі освіти.

Отже, виявлення дітей раннього і дошкільного віку, які потребують психолого-педагогічної допомоги, щільно пов'язане з освітньою роботою з батьками, яка повинна зайняти одне з чільних місць у діяльності ІРЦ.

Важливою подією, яка позитивно позначиться на організації психолого-педагогічної допомоги дітям раннього і дошкільного віку, стала схвалена розпорядженням Кабінету міністрів України від 26 травня 2021 року № 517 Концепція створення та розвитку системи раннього втручання, яка повинна бути реалізованою до 2026 року [4], та план заходів, спрямованих на її виконання [2].

Серед завдань Концепції для нас особливо важливим є «розроблення алгоритму виявлення у дітей порушень розвитку або ризику їх виникнення і своєчасного направлення сімей з такими дітьми до надавачів послуги раннього втручання для отримання такої послуги» [4].

Служба раннього втручання має свою специфіку, пов'язану з віком дітей (від народження до чотирьох років), і охоплює як медичні, так і психологічні аспекти їхнього розвитку. Організована на державному рівні діяльність такої служби передбачає окрему систему надання послуг. Разом з тим є очевидною потреба ІРЦ якнайактивніше співпрацювати з нею. Насамперед, така співпраця допоможе розв'язати проблему виявлення дітей, які потребують корекції розвитку. ІРЦ виступить наступником Служби раннього втручання і продовжуватиме корекційно-розвиткову роботу з дітьми після досягнення ними чотирирічного віку.

Сьогодні можливості розв'язання поставленого перед ІРЦ завдання надання безпосередньої корекційно-педагогічної допомоги дітям раннього і дошкільного віку, досить обмежені. Дуже незначна частина дітей може відвідувати ІРЦ через негусту їх мережу. Це питання навряд чи зможе бути розв'язаним навіть з допомогою філій ІРЦ чи навіть мобільних ІРЦ. Потрібне налагодження дистанційної взаємодії з батьками як виконавцями делегованих їм ІРЦ завдань з розвитку дитини.

Дистанційна взаємодія з батьками тривалий час практикується Дніпропетровським обласним методичним ресурсним центром, у складі якого функціонує Служба раннього втручання. Службі вдалося налагодити дистанційне консультування родин, що мешкали у віддалених населених пунктах області і не мали змоги отримувати постійну професійну допомогу за місцем проживання. Періодичні зустрічі з батьками поєднуються з підтриманням зв'язку з допомогою поштових відправлень, факсу, електронної пошти, консультування з допомогою Skype [6, с. 47–52].

Сьогодні у зв'язку з пандемією COVID-19 та карантинними заходами стрімко зросли та стали звичними у повсякденному житті різні форми дистанційного спілкування, що сприяє, зокрема, і розширенню можливостей освітньої і консультативної діяльності ІРЦ з надання корекційно-розвиткової допомоги дітям раннього і дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : «Самміт_Книга», 2009. 272 с. : іл. (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції створення та розвитку системи раннього втручання на період до 2026 року : Розпорядження КМУ від 15 вересня 2021 р. № 1117-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2022).
3. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545. Дата оновлення: 28.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.01.2022).
4. Про схвалення Концепції створення та розвитку системи раннього втручання : Розпорядження КМУ від 26 травня 2021 р. № 517. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.01.2022).
5. Продіус О. І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4(72). С. 86–93.
6. Психолого-педагогічний супровід сім'ї у роботі психолого-медико-педагогічної консультації. [Електронний ресурс] / авт. кол. : С. І. Васильковська, Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. 66 с. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см.
7. Садова І. І. Інклюзивна освіта в країнах Європи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 1. С. 188–192.
8. Саламанкська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими потребами, прийнята Всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами: доступ і якість. 7–10 червня 1994 року. Саламанка, Іспанія. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (дата звернення: 09.01.2022).